

Příručka

pro ty, co zvažují jít na doktorát

České asociace doktorandek a doktorandů, z. s.

ve spolupráci se

Studentskou komorou Rady vysokých škol

CAD / ČESKÁ
ASOCIACE
DOKTORANDEK
A DOKTORANDŮ

SK: > RVŠ

STUDENTSKÁ KOMORA RADY VYSOKÝCH ŠKOL
STUDENT CHAMBER OF THE COUNCIL OF HEIs

Obsah

JE DOKTORÁT DOBRÝ NÁPAD?	3
VÝBĚR TÉMATU	4
VÝBĚR PRACOVIŠTĚ.....	5
VÝBĚR ŠKOLITELE.....	10
ZA DOKTORÁTEM DO ZAHRANIČÍ?	12

Milá zájemkyně, milý zájemče o doktorát, dostává se ti do rukou první verze příručky, která by ti měla pomoci správně si zvolit, zda a kde se do doktorátu pustit. Příručka vznikla proto, aby ti pomohla zorientovat se v podmínkách doktorského vzdělávání v ČR a také ti přiblížila náplň doktorátu a jeho cíle, které se výrazně liší od bakalářské a magisterské úrovně studia. Přináší rady a tipy co zvážit, na co se zaměřit a co si zjistit před podáním přihlášky. Příručka si zkrátka klade za cíl zvýšit pravděpodobnost toho, že tvoje cesta za doktorátem bude úspěšná a bez zbytečných zklamání.

Po prvotním nutném zamyšlení, zda se do doktorátu vůbec pouštět, najdeš v příručce rady:

- 1) jak si zvolit téma dizertace,**
- 2) na co se zaměřit při výběru pracoviště,**
- 3) jak si dobře zvolit školitele.**

Příručka obsahuje i několik tipů pro případ, že bys zvažoval/a jít **na doktorát do zahraničí**.

Přejeme ti mnoho zdarů!

Tým ČAD ve spolupráci se SK RVŠ tento dokument vychází z výstupů pracovních skupin konference [KRECON 2017](#), která proběhla 9. – 10. 11. 2017 ve spolupráci NTK, Kampusu Dejvice, ČAD, SK RVŠ a EURODOC.

Nejedná se o hotový materiál. Bude průběžně doplňován. Máte-li tedy nápad, co by v něm nemělo chybět, dejte nám vědět na info@doktorandivcr.cz. Víc hlav víc ví ;-)

Datum poslední editace textu: 31.07.2018

JE DOKTORÁT DOBRÝ NÁPAD?

Než se pustíte do hledání vhodné instituce a školitele, je třeba si položit otázku, proč vůbec na doktorát jít. Doktorát vyžaduje velké osobní nasazení, mnoho energie a sebere velké množství času, proto je dobré si promyslet, zda se do toho pouštět. **Ujasněte si, co od doktorátu očekáváte, co vám podle vás přinese. Také si popovídejte s lidmi, kteří již doktorát dělají, a také s těmi, kteří jej již mají.** Zeptejte se jich, co přinesl doktorát jim, zda by do toho šli s dnešními zkušenostmi znovu. Pokud odpoví “ano”, zda by něco udělali jinak. Rozhodně vás nechceme od doktorátu odrazovat. Spíš pobídnout k zamyšlení a zjištění si důležitých informací.

V minulosti sloužil doktorát téměř výhradně pro akademickou kariéru. V dnešní době se díky rozvoji informačních a komunikačních technologií a souvisejícím společenským změnám situace výrazně posunula. Ekonomika je čím dál více založena na znalostech, které jsou vnímány jako hnací síla hospodářského růstu. To vše vyžaduje vysoce vzdělané odborníky se širokou škálou dovedností, kteří dokáží posouvat hranice poznání, implementovat nové poznatky do praxe, nacházet nové souvislosti a obecně řešit velmi složité úkoly. To byl také jeden z důvodů, proč za poslední dvě desetiletí počet doktorandů značně vzrostl, a to nejen v Evropě, ale i v jiných částech světa. Nárůst počtu doktorandů zároveň znamená, že ne všichni mohou následně najít uplatnění v akademické sféře, jelikož počet akademických pracovních míst je s počty doktorandů v silném nepoměru. Proto se dnes doktorské programy začínají velmi rozrůžňovat a některé se navíc snaží pěstovat u doktorandů dovednosti, které mohou uplatnit i mimo akademickou sféru.

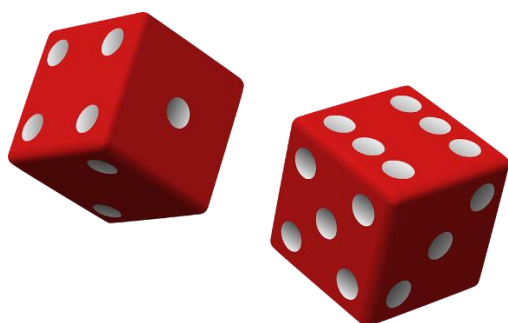
Je důležité si uvědomit, že nejit po doktorátu do vědy neznamená zbytečně zahozené roky života. Díky práci na doktorátu se můžete rozvíjet v dovednostech, které se vám budou hodit i mimo vědu, jako např. ve schopnosti samostatně analyticky a systematicky pracovat a řešit problémy, v kritickém myšlení, rychlém vyhledávání a vyhodnocování informací, řízení projektů a v neposlední řadě i řízení lidí. Možná budete mít na starost studenta bakalářského či magisterského stupně nebo skupinu studentů navštěvujících seminář.¹

Ačkoliv nemusíte po dokončení doktorátu pokračovat v akademické sféře, stále platí, že podmínkou získání doktorátu (titulu Ph.D.) je provést kvalitní výzkum a napsat kvalitní dizertační práci. Pokud vás tedy nebavila již práce na bakaláře a diplomce, tedy takových malých vědeckých prací nanečisto, nebude doktorát asi dobrý nápad. Dizertace totiž obnáší mnohem rozsáhlejší a intenzivnější výzkum (např. dlouhé hodiny strávené v laboratoři, archivu či terénu), více čtení odborné literatury a vlastního psaní. Ačkoli mají doktorandi v ČR legislativně status studentů, jsou nejmladšími vědeckými pracovníky.² Očekává se od nich i

¹ Inspirací by pro vás mohly být také [rozhovory](#) s lidmi, kteří doktorát získali, ale nepracují dnes jako vědečtí pracovníci v akademické sféře.

² Proto také Evropská charta pro výzkumné pracovníky (https://cdn2.euraxess.org/sites/default/files/brochures/kina21620b1c_cs.pdf) uvádí, že k doktorandům by mělo být přistupováno jako k výzkumným pracovníkům a pracovnícům na začátku kariéry, podobně jako Bergenské komuniké z r. 2005 (<http://www.msmt.cz/vzdelavani/vysoke-skolstvi/bolonsky-proces-2>) a Salzburské principy schválené Evropskou univerzitní asociací (EUA), v níž je zastoupena většina českých univerzit i Česká konference rektorů (http://www.eua.be/Libraries/publications-homepage-list/Doctoral-Education_Taking-Salzburg-Forward).

jistá míra vědecké samostatnosti. Úkolem doktoranda není jen vlastní vzdělávání se, nýbrž především odvedení vlastní výzkumné práce. Ta by měla být na takové úrovni, aby obstála v mezinárodním srovnání. Jako doktorand/ka již budete jezdit na vědecké konference a prezentovat výsledky své práce mezinárodnímu odbornému publiku. Vaše dizertace by proto měla přinést poznatky, které budou důležité nejen pro poznání vašeho výzkumného tématu, ale hlavně pro posun vašeho vědního oboru. Mimochodem, za mnohé poznatky, o kterých se dnes učíme, vděčíme i doktorandkám a doktorandům. Ti leckdy pokládají nové výzkumné otázky a pokouší se je inovativním způsobem zodpovědět. A kdo ví, třeba se i váš dizertační výzkum zapíše do historie!

VÝBĚR TÉMATU

Pokud jste se už rozhodli, že doktorát zkusíte, je třeba dále věnovat dostatečnou pozornost volbě tématu dizertačního projektu. V některých oborech a na některých institucích je zvykem, že doktorandi si témata sami nenavrhují. Naopak se hlásí ke konkrétním školitelům, kteří rozpracovávají svá témata, a doktorandi zpracovávají jejich dílčí části. **Ať už si téma vymyslíte sami nebo ne, musí vás téma zajímat a hlavně bavit. Musíte vědět, proč je důležité. Proč stojí za to, abyste na něm několik let (!) pracovali.** Bez této motivace se vám bude v těžkých chvílích, které během doktorátu vždy přijdou, jen obtížně hledat energie v práci pokračovat.

Není přitom pravda, že by bylo automaticky lepší pracovat na tématu, které jste si vymysleli sami. Jsou obory, kde to téměř nejde. V případě přírodovědných a technických oborů potřebujete na výzkum laboratorní vybavení, které je drahé, a tudíž vás instituce nenechá si na něm jen tak něco zkoušet. Mít vlastní téma také může znamenat, že na něj budete sami, a to není šťastná cesta. Pokud se váš školitel nebude vašemu tématu sám přímo věnovat, nebude o něm mnoho vědět, nebude vám proto moci tolik poradit. Také nebude mít tak velký osobní zájem o to, co nakonec vyzkoumáte a za jak dlouho. Proto radíme volit téma tak, aby bylo školiteli maximálně blízké, tzn. aby se mu sám věnoval. Nejlepší je být členem školitelova projektového týmu. Tím máte zaručeno, že se bude školitel zajímat o to, jak vaše práce pokračuje a také budete mít kolem sebe lidi, s nimiž povedete diskuze a od nichž budete dostávat užitečnou zpětnou vazbu. Být členem školitelova projektového týmu

v neposlední řadě zvýší pravděpodobnost vašeho lepšího finančního ohodnocení, jelikož vás školitel může na základě blízkosti tématu zahrnout do univerzitních či mimouniverzitních grantových projektů (viz níže).

Dizertační výzkum rozhodně nemusí navazovat na vaši diplomku. Nebojte se skoků do neznáma a klidně se pusťte do nových témat a nových metod, s nimiž jste prozatím nepřišli do styku. Obzvláště v experimentálních oborech je třeba nejen se naučit experimenty provádět, nýbrž i navrhovat a k tomu potřebujete mít přehled a zkušenosti. Čím rozmanitější zkušenosti a inspirace, tím větší šance, že sami vymyslíte něco nového. Proto také doporučujeme jít na doktorát jinam, než kde jste studovali magistra.

VÝBĚR PRACOVISŤĚ

Doktorát může být krásná a napínavá pouť při odkrývání neznámého a nacházení nových souvislostí a může znamenat velký posun ve vašich dovednostech a rozhledu. Na druhou stranu se z něj snadno může stát několikaletá noční můra, během níž budete mít dojem, že jsou to jen léta plácání se a pocitu vzteku, během kterých nemáte příležitost zkusit svůj potenciál rozvinout. Abyste se této nepříjemné varianty vyvarovali, potřebujete mít možnost věnovat se doktorátu naplno, tedy na plný úvazek, nikoli po večerech a víkendech, když jste unavení z práce. **Doktorát má být vaše práce, během které se věnujete hlavně výzkumu. Proto je důležité si zjistit, kde budete mít možnost se výzkumu po 3-4 roky skutečně věnovat. Prostředí, v němž budete doktorát vykonávat, vám může situaci výrazně ulehčovat nebo vám naopak házet klacky pod nohy, a ubírat tak nadšení.**

Důležité je, **nebát se změny**. Cílem doktoranda by mělo být se co nejvíce naučit, získat nové odborné kontakty a bohaté zkušenosti. Proto doporučujeme **jít na jiné pracoviště, než kde jste dělali diplomovou práci, a tedy i spolupracovat s jiným vyučujícím, než se kterým jsme psali diplomku**. Není to důležité jen pro váš profesní rozvoj, jelikož si na každé instituci osvojíte jiné přístupy, nýbrž i pro budoucí kariéru. Změnou školitele či pracoviště získáte více užitečných kontaktů. Pokud ve vědě budete chtít zůstat a budete se hlásit na postdoktorské pracovní pozice, tak obzvláště v zahraničí ocení, když budete mít zkušenosti z různých univerzitních či jiných výzkumných institucí.

Podmínky práce na dizertaci

Pokud potřebujete k provádění vašeho výzkumu nějaké speciální vybavení nebo materiál, zjistěte si, které z pracovišť takové materiální zázemí poskytuje. Dizertace se špatně dělá, když vaše pracoviště není dostatečně technicky vybaveno. Podotýkáme, že toto se netýká jen přírodovědných a technických oborů. I v sociálních a humanitních vědách potřebujete mnohdy pracovat s drahými analytickými softwary a mít přístup k odborné literatuře, která je často přístupná jen skrze placené databáze.

Dále je důležité, zda pracoviště poskytuje fyzické pracovní zázemí – tedy zda mají doktorandi k dispozici pracovní stoly v kancelářích a laboratořích. Obzvláště v humanitních a sociálně-vědních oborech bývá problém, že na pracovišti neexistují prostory, kde by mohli doktorandi v klidu pracovat. Práce z domova je sice fajn, ale je dobré ji kombinovat s prací v kanceláři, kde máte příležitost se setkat s ostatními doktorandy a vyučujícími, s nimiž můžete neformálně konzultovat svou práci. Nutno podotknout, že tenhle neformální a čas-

to spontánní kontakt je mnohdy dokonce více přínosný, než diskuze během doktorských seminářů.

Podmínkou úspěšného doktorátu je věnovat se mu na plný úvazek. Vyberte si proto pracoviště (a také školitele – viz níže), které vám zajistí takový finanční příjem, abyste si nemuseli přivydělávat bokem. Dělat kvalitní výzkum si vyžaduje čas a energii. Pokud je mít nebudete, budete velmi otráveni, frustrovaní a stresovaní, že nemůžete požadavkům na doktorandy dostát. Také se vám snadno stane, že nestihnete dizertaci odevzdat v řádné době, po kterou máte nárok na stipendium, tedy do 3-4 let od zápisu. V horším případě ji nakonec neodevzdáte nikdy.

- **Zjistěte si proto, jak je vysoké doktorské stipendium na jednotlivých institucích (přesněji fakultách),** respektive, jakým způsobem se rozděluje. Pozor! Nárok na stipendium mají jen prezenční doktorandi, ne dálkaři/kombinovaní. Každá fakulta má zpravidla vlastní systém přerozdělování peněz, které na doktorandy dostává od ministerstva školství. Většinou se částky liší podle toho, v jakém jste ročníku a kolik a jakých povinností jste splnili. Některé fakulty také doplňují peníze od ministerstva z vlastních zdrojů – opět je třeba si zjistit, za jakých podmínek a o jakých částkách je řeč. Některé školy vyplácejí odměny za konferenční příspěvky či publikace.
- **Zjistěte si, zda je možné získat na váš dizertační projekt interní školní grant** (většina vysokých škol má svou vlastní grantovou agenturu) **a pokud ano, v jakých částkách se tyto granty pohybují.** Jinými slovy řečeno, zda a na kolik let vám mohou příjmy z grantů doplnit příjem ze stipendia o tolik, abyste si nemuseli přivydělávat bokem (některé interní grantovky dávají např. jen 12 tisíc na stipendium ročně, což vám měsíční příjem nijak významně nezvýší). Vhodné je také si zjistit, jaká je pro žadatele šance takový grant získat. Pokud je úspěšnost žadatelů příliš nízká, tak na tuto variantu nelze spoléhat a hledejte další možná řešení. Upozorňujeme přitom, že příjem z grantu bývá vyplácen **formou stipendia**, tedy nedaněné částky, ze které za vás není odváděno sociální pojištění. Tato informace důležitá zejména pro ty, kterým bude v průběhu doktorátu nad 26 let.
- **Zjistěte si, zda je možné získat příplatky z grantů** (typu GAČR, TAČR, COST, EMBO, ERC) **již běžících na pracovišti.** Příplatek může být formou nedaněného jednorázového ohodnocení (většinou dohoda o provedení práce) nebo prostřednictvím pracovního úvazku.
- **Nejlepší je, pokud můžete získat na práci na dizertaci standardní pracovní úvazek.** Ze stipendia se vám totiž na rozdíl od mzdy neodvádí příspěvky na sociální pojištění, a tudíž se vám práce za stipendium nezapočítává do příspěvku v mateřství a do důchodu. Také banky nevnímají stipendium jako příjem, pokud byste potřebovali půjčku, např. hypotéku. Nadto na případnou podporu v nezaměstnanosti máte nárok jen na základě předchozího zaměstnaneckého poměru. Být oficiálně pracovníkem přispívá i k lepšímu osobnímu pocitu a také k lepšímu postavení na pracovišti – nejste jen “studentík” se stipendiem, ale pracovník, tedy kolega ostatních starších vědeckých pracovníků. Být jen “studentík” se stipendiem mnohdy implikuje, že byste měli být rádi, že jste rádi, a nic nepožadovat. Tato pozice je poněkud nedůstojná a neodpovídá tomu, že doktorand je dospělý vysokoškolsky vzdělaný člověk, který vykonává pro školící instituci práci. Pro zbavení se statusu “dítěte” je také vhodné jít na doktorát na jinou instituci, než kde jste absolvovali bakaláře a magistra. Pro ostatní akademiky je pak snadnější vnímat vás jako kolegy a ne jako studentíky, které učili již na bakaláři. **Jedinou výhodou stipendia je, že se nedaní.** Pokud je však stipendium tak nízké, že stejně musíte pracovat bokem, abyste

se uživil, tak vám v práci na dizertaci příliš nepomůže. **Pracovní úvazek nejspíše získáte, pokud budete zaměstnání na grantu vašeho školitele** (viz níže). Není však vhodnou strategií pracovat na sice výzkumných projektech, ale nesouvisejících s vaší dizertací. Tím se budete jen nešikovně vzdalovat zdárnému dokončení dizertace a získání doktorátu. To samé platí o jakýchkoli jiných pracovních úvazcích nesouvisejících s prací na dizertaci, které doktorandům vysoké školy nabízí.

- **Pracovní úvazek může být spojen s výukou.** Pokud vás učení láká, určitě je fajn si ho během doktorátu vyzkoušet. Je to dobrá cesta jak zjistit, zda byste se chtěli jednou věnovat nejen výzkumu, ale i výuce. **Nicméně opět platí, že hlavní povinností doktoranda a hlavní podmínkou získání titulu Ph.D. je napsat dizertaci. Čas, který výuce věnujete, by tedy rozhodně neměl převažovat nad časem, který věnujete dizertaci.** Zároveň vezte, že pokud si pedagogickou praxi uvedete do svého individuálního studijního plánu, nemáte právo si za ni nárokovat jinou odměnu než stipendium.

 TIP: Jaká jsou aktuálně vybraná výběrová řízení na doktorandské pracovní pozice v ČR, můžete zjistit zde <https://www.researchjobs.cz/>.

Také upozorňujeme, že zejména v experimentálních oborech je prakticky nemyslitelné vykonávat kvalitní vědeckou činnost bez pracovního úvazku – provádět experimenty v laboratoři je totiž časově náročné (40+h/týden). Tím spíše, že práce doktorandů je mnohdy základním kamenem existence výzkumu v těchto oborech a publikace z tohoto výzkumu produkují nemalé finanční prostředky v rámci systému hodnocení a financování vědy a výzkumu v ČR. V takové situaci není morálně správné, abyste pracovali jen za stipendium a sociální systém na vás ve věku nad 26 let pohlížel jako na nepracující.

A ještě jedna technická poznámka: Ať už budete mít pracovní smlouvu nebo ne a budete mít jen stipendium, je nutné, abyste se v případě práce v laboratoři či terénu seznámili s bezpečností práce a měli také podepsanou rámcovou smlouvu o práci v nebezpečném prostředí. Jinak hrozí, že pokud se stane nějaká nehoda, bude odpovědnost ležet jen na vás.

Vyberte si pracoviště, které vás bude podporovat v práci na dizertaci. Zjistěte si, zda bude na vašem pracovišti jediným cílem soustředit se na výzkum nebo vedle toho budete mít i další povinnosti. Tyto povinnosti vás mohou sice rozvíjet (např. povinné kurzy, pedagogická praxe, vedení bakalářek/diplomek, zahraniční stáž), nicméně i negativně ovlivňovat délku vašeho doktorátu, pokud vás budou příliš odvádět od práce na dizertaci. Také je rozdíl, když máte absolvovat např. kurz akademického psaní nebo předmět, který jste již absolvovali na magistru, takže pro vás bude ztrátou času.

- Zde upozorňujeme, že **samostatná výuka je práce a proto musí být vždy spojena s pracovní smlouvou a mzdou, tzn. nesmí být studijní povinností, kterou byste měli vykonávat za stipendium.** Taková situace není v souladu se zákoníkem práce. **V rámci stipendia je možné požadovat jen asistenci při výuce** – tzn. zaměstnanec školy (akademik) vede kurz a vy se podílíte jen na dílčích částech výuky. Rozhodně nemáte vykonávat práci za zaměstnance školy, který to má v popisu práce a dostává za to mzdu. Pokud je na nějaké instituci toto běžnou praxí, není to dobré znamení, co se týče vztahu instituce k doktorandům. Nemluvte o skutečnosti, že pokud po výuce netoužíte a nebudete ji věnovat žádoucí množství energie, nebude přínosem ani pro vaše studenty. **Zjistěte si tedy, zda jsou na vaší instituci doktorandi povinni asistovat při výuce.**

- Dále vězte, že je nezákonné požadovat po doktorandech přítomnost na pracovišti 40 hodin týdně, tedy dobu rovnající se plnému pracovnímu úvazku, či jakýkoli jiný počet hodin, pokud doktorandi nemají pracovní úvazek těmto hodinám odpovídající, tedy nejsou zaměstnanci instituce a jsou „jen“ studenti pobírající pouze stipendium. Škola toto může po doktorandech požadovat, jen pokud to má uvedeno ve svých předpisech. Nicméně i pokud to škola má uvedeno ve svých předpisech, není to dobré znamení, co se týče jejího vztahu k doktorandům, pokud stipendium, které doktorandům vyplácí, není tak vysoké, aby z něj mohli pokrýt své životní náklady.
- Zároveň doktorandi, jakožto začínající vědečtí pracovníci, by měli mít možnost stejné flexibility pracovní doby jako všichni ostatní vědečtí pracovníci. Kvalitní vědecké výstupy se nedělají tak, že někde musím sedět 8 hodin denně. Proto také v akademické sféře pracovní flexibilita existuje. Vědecká práce vyžaduje kreativitu a maximální soustředěnost. To jsou aspekty, jejichž stimulace si vyžaduje u každého člověka něco jiného.
- Ať už máte zahraniční stáž v rámci doktorátu povinnou nebo ne, vždy je to dobrý nápad. **Můžete-li, vyjeďte!** Pro tyto účely je dobré vědět, jaký servis doktorandům instituce poskytuje. Má smlouvy/kontakty se zahraničními pracovišti? Informuje doktorandy, kam by bylo dobré vyjet? Pomáhá doktorandům dané domácí pracoviště s vyřizováním administrativy s výjezdem spojené? Poskytuje pracoviště doktorandům finanční podporu při zahraničním výjezdu? Nemusí se doktorand obávat, že se kvůli povinnosti absolvování zahraniční stáže ocitne v tíživé finanční situaci?
- Také pečlivě zvažte, jaký může mít zahraniční stáž přínos pro váš dizertační výzkum a podle toho vybírejte kam a ke komu vyjet.

Dále se poptejte, zda neexistují na daném pracovišti nějaké nepsané, ale neformálně vyžadované povinnosti, které musí doktorand/ka plnit. Na některých institucích existuje například špatná praxe, že se doktorandi využívají na opravování kvant písemek, hlídání bakalářů u testů či dokonce administrativní sekretářské úkoly. Doktorandi nejsou neplacení asistenti či sekretářky. Jejich úkolem je dělat výzkum, nikoliv xeroxovat nebo připravovat občerstvení na porady. Pracovištím s takovými zvyky se raději vyhněte.

Zjistěte si, jaká je úspěšnost doktorandů daného doktorského programu – tzn. kolik % doktorandů získá doktorát a za jak dlouho. Jakmile je úspěšnost pod 50 % a běžná délka úspěšného doktorátu je výrazně vyšší než řádná doba, po kterou má doktorand nárok na stipendium (tzn. 3-4 roky), není to dobré znamení.

Dobrým znakem je, pokud pracoviště transparentně (a mezinárodně) inzeruje pracovní pozice pro doktorandy, které jsou spojeny s běžným pracovním výběrovým řízením.

Zajímavost:

Formální podmínky doktorátu ovlivňuje nejvíce vysokoškolský zákon³, poté univerzitní předpisy (jako zkušební a studijní řád) a nakonec fakulta, na které jste zapsáni, popřípadě pravidla konkrétního doktorského programu. Akademický senát fakulty pak např. může ovlivnit výši doktorských stipendií, kterou určuje děkan fakulty. **Jestliže nenajdete potřebné informace na webu školy, obraťte se na fakultní akademický senát, nejlépe na studentské senátory z řad doktorandů, případně na vedoucího daného doktorského programu. Úplně nejlepší strategií je však promluvit si s nějakým aktuálním doktorandem či nedávným absolventem daného programu, který vám kromě formálních podmínek doktorátu osvětlí,**

³ Zákon č. 111/1998 Sb., o vysokých školách (§ 47 Doktorský studijní program) je dostupný zde <http://www.msmt.cz/vyzkum-a-vyvoj-2/zakon-c-111-1998-sb-o-vysokych-skolach>.

jak probíhají doktoráty na daném pracovišti ve skutečnosti. Také je dobré se jich zeptat, zda by do toho šli na dané instituci znovu a pokud ano, zda by třeba udělali na základě svých zkušeností něco jinak. Zeptejte se, zda považují tamější prostředí za příjemné a vědecky stimulující a jak je tam na doktorandy nahlíženo.

Vědecká kvalita instituce

Je dobré vykonávat doktorát na pracovišti, které dělá kvalitní vědu a je v oboru významné. Kvalita a související renomé pracoviště jsou důležité nejen pro kvalitu vašeho vlastního výzkumu, nýbrž i pro vaše další možnosti zapojení do zajímavých projektů a následně vyšší šance na získání zajímavé pracovní pozice po absolutoriu. Kvalitní instituce má i profesně významné kontakty a spolupracuje s jinými kvalitními pracovišti.

Na co se proto zaměřit:

- **Jedná se o pracoviště (skupinu/oddělení/celou instituci) lokálního či mezinárodního významu?** Spolupracuje toto pracoviště s významnými zahraničními pracovišti? Pracují na dané instituci osoby, které jsou **uznávanými kapacitami** v oboru? Organizuje tato instituce např. **mezinárodní konference**, na které jezdí oborové kapacity? Pracují tam téměř výlučně lidé, kteří tam i vystudovali, nebo se instituci daří získávat i **renomované zahraniční vědecké pracovníky**?
- **Je dané pracoviště úspěšné v získávání financí na výzkumné projekty** (národní i mezinárodní – např. GAČR, TAČR, NAZV, COST, Norské fondy nebo Evropské projekty H2020)? Jsou tyto projekty vázané na témata, pod které by se vešel i váš dizertační projekt? Pokud instituce takové granty nemá, nebude vám moci nejspíš poskytnout pracovní úvazek související s dizertací.

Pracovní atmosféra a kultura

- Je také dobré se zeptat, zda je na daném pracovišti **atmosféra** spíše příjemná, zda se lidé mají možnost potkávat a komunikovat spolu nebo zda si spíš každý dělá “na vlastním písečku”. Druhá varianta vám na elánu a dobré náladě nepřidá. Jen dobrá komunikace a živé diskuze jsou podhoubím kvalitní vědy.
- Pro kvalitní vědeckou práci je nezbytná **zpětná vazba**. Bez ní kvalitní dizertaci nenapíšete a také se budete zbytečně zasekávat, plácát a ztrácet čas. Zjistěte si proto, zda se daná pracovní skupina/oddělení pravidelně (min. 1x měsíčně) setkává, aby diskutovala výsledky a posuny v práci jednotlivých členů. Jsou na daném pracovišti běžná pravidelná setkávání doktorandů? Účastní se těchto setkání seniorní výzkumníci pracoviště, kteří poskytují kvalitní zpětnou vazbu? Setkávají se vůbec vědci dané instituce na seminářích, kde diskutují o svých projektech?
- Stará se instituce o **profesní rozvoj** svých vědeckých pracovníků včetně doktorandů? Nabízí například kurzy akademického psaní, metodologické semináře, kurzy projektového managementu, time-managementu, vedení lidí atp.?
- Jaké je **postavení doktorandů na pracovišti**? Jsou vnímáni jako začínající vědečtí pracovníci a kolegové nebo jsou spíše levnou pracovní silou „pro všechno“?

VÝBĚR ŠKOLITELE

Školitel je pro úspěšný doktorát naprosto klíčová osoba. Nejen na jeho odbornosti, ale i na jeho osobním přístupu ke školitelským povinnostem závisí, jak bude váš postup na dizertaci vypadat a jak kvalitní vaše práce nakonec bude. Školitel váš výzkum koriguje, pomáhá s jeho plánováním, poskytuje zpětnou vazbu vaší práci. Se školitelem budete úzce spolupracovat několik let, dobře si proto rozmyslete, s kým bude spolupráce radost a ponese dobré ovoce. **Výběru školitele proto věnujte stejně pečlivou pozornost jako výběru pracoviště.**

Vědecká kvalita školitele

Pokud váš školitel není sám dobrým vědcem, těžko vás může dovést k odevzdání kvalitní dizertace. Hodnotit vědeckou kvalitu je obtížné a vedou se na toto téma bouřlivé diskuze. Nicméně je zde pár vodítek, na které vám doporučujeme se zaměřit:

- Zjistěte si, **zda** potenciální školitel **něco publikoval v posledních 3 letech** a zdali do své publikační činnosti zapojil své doktorandy. Pokud za poslední 3 roky neopublikoval nic, hrozí, že už není vědecky aktivní a nesleduje nejnovější trendy v oboru. Pokud do své publikační činnosti své doktorandy běžně nezapojuje, můžete mít problém splnit podmínky k obhajobě doktorátu včas - v některých doktorských programech jsou články podmínkou připuštění k obhajobě.
- Podívejte se, **co a kde v posledních letech publikoval**. Jedná se jen o texty v oborově nepřilíživých časopisech nebo publikuje i v časopisech, v nichž publikují lidé, o jejichž práci se učíte a jejichž texty třeba sami využíváte ve vaší diplomce?
 - Pro posouzení kvality je dobré si zjistit, jaká je forma mezinárodní vědecké komunikace ve vašem oboru. Zejména v přírodních a technických vědách jsou časopisy hlavní publikační kanál (v sociálních a humanitních vědách jsou významné i knihy, ale časopisy stále více nabývají na významu) - existují žebříčky hodnocení časopisů, snadno ověřitelné např. v databázích:
 - Web of Science <http://login.webofknowledge.com/error/Error?Src=IP&Alias=WOK5&Error=IPer-ror&Params=DestApp%3DSCIELO&PathInfo=%2F&RouterURL=http%3A%2F%2Fwww.webofknowledge.com%2F&Domain=.webofknowledge.com>,
 - Scopus <https://www.scopus.com/search/form.uri?display=basic>
 - či ERIH Plus <https://dbh.nsd.uib.no/publiseringskanaler/erihplus/>.
 Poslední dvě jsou relevantní pro humanitní a sociální vědy.
 - Pozor! Pouhá přítomnost časopisu ve vyjmenovaných databázích není zárukou kvality – je třeba opravdu ověřovat, jací další autoři v daných periodických publikují, zda je daný časopis opravdu relevantním komunikačním kanálem dané mezinárodní vědecké komunity. Dobře to reflektuje například **systém hodnocení AIS** (Article Influence Score) zohledňující citovanost prací časopisů v **kvalitních** časopisech. Akademie věd ČR připravila tabulku hodnocení časopisů podle tohoto systému AIS (<https://www.ibp.cz/local/data/hodnoceni/Seznamy%20casopisu%20-%20kvartily.xlsx>), který lze využít. Nejexcelentnější časopisy mají 1* (nejlepší decil), dále 1 (nejlepší kvartil), až časopisy posledního kvartilu jsou označeny 4. Nicméně je třeba vzít na vědomí oborové odlišnosti – výše impakt faktoru kva-

litních časopisů i množství publikačních výstupů se oborově velmi rozchází. Důležitou otázkou však zůstává - publikuje váš potencionální školitel?

- Pokud školitel doposud publikoval jen texty v češtině, hrozí, že není schopen opublikovat text v zahraničním periodiku (většina z nich je v angličtině, pokud nejste z oboru, pro který je relevantní jiný jazykový okruh).
- Jaké je postavení školitele v oborové komunitě? Je například zvaný, aby přednášel na zahraničních univerzitách nebo jako key note speaker na mezinárodních konferencích?
- Spolupracuje se zahraničními pracovišti? Zapojuje se např. do mezinárodních výzkumných projektů? Pokud ano, nebudete mít problém najít vhodné pracoviště pro výjezd na zahraniční stáž. Spolupráci poznáte i z publikační činnosti školitele. Pokud spolupracuje se zahraničními pracovišti, publikuje některé své výstupy i v autorských kolektivech se zahraničními kolegy.
- Daří se mu získávat grantové projekty na výzkum? Je aktuálně hlavním řešitelem nějakého výzkumného grantového projektu? Školitel, který nemá vlastní projekty, vám nebude moci nabídnout pracovní úvazek související s dizertací.

Pedagogické dovednosti a vlastnosti školitele

I když je školitel dobrý vědec, autor ceněných vědeckých prací, ještě to nutně neznamená, že je i vstřícný a nápomocný vůči kolegům a doktorandům, ani že se jedná o osobu vykazující etickou integritu. Příběhů překvapených doktorandů, kterým školitel ukradl výzkumné téma nebo si přivlastnil výsledky jejich práce, je bohužel také dost. Proto určitě kontaktujte některé z bývalých doktorandů daného školitele a zeptejte se jich, jak ve skutečnosti spolupráce s tímto vědcem probíhá.

Dobrý školitel je vstřícný, angažovaný ve vztahu k vašemu doktorátu, schopný předávat své znalosti a zkušenosti a vytvářet pro své doktorandy příležitosti k získávání důležitých kontaktů a zkušeností, které jim otevírají dveře pro další vědecké uplatnění po doktorátu.

- Aby vás školitel mohl skutečně vést, nesmí být příliš vytížený. Zjistěte si, kolik v současné době vede doktorandů a na kolika institucích působí. Pokud má již hodně doktorandů a navíc působí na dvou či více vysokých školách, hrozí, že nebude mít čas dostatečně se vám věnovat.
- Zkuste si zjistit, zda doktorandi tohoto školitele doktorát skutečně získávají. Pokud ano, za kolik let? Někteří školitelé mohou dělat kvalitní výzkum a pomáhat vám ke kvalitní dizertaci. Mohou mít však zájem ponechávat si doktorandy co nejdéle, protože je to pro stabilitu jejich výzkumného týmu výhodné. Není to však výhodné pro doktorandy, kteří samozřejmě potřebují dokončit doktorát co nejdříve, aby se mohli ve svém pracovním životě posunout o krok dál.
- Dejte si pozor na to, abyste se skutečně mohli věnovat své dizertaci a nebyli „nuceni“ věnovat se s dizertací nesouvisejícím projektům svých školitelů a školitelek. To vás od dokončení kvalitní dizertace jen zdržuje – děláte práci, z které bude mít prospěch někdo jiný na váš úkor.
- Stejně tak jako doktorand nemá být levnou pracovní silou pro pracoviště, nemá být v takovém postavení ani vůči školiteli. Pokud je pracovištěm VŠ, občas se stává, že školitel nestíhá výuku a doktorandi za něj učí. To je však nelegální, pokud nemá doktorand

pracovní smlouvu na pedagogickou činnost (viz výše). Doporučujeme zeptat se bývalých doktorandů, zda nebyl v tomto směru s jejich školitelem nějaký problém.

- Školitel by vás měl umět nasměrovat, abyste si váš dizertační projekt sami aktivně řídili a zároveň neskončili ve slepé uličce, ze které nebude možné dizertaci napsat. Proto je důležité, aby školitel se svými doktorandy jejich postup na dizertačním projektu pravidelně konzultoval, nejlépe jednou měsíčně.
- Školitel by vám měl ponechat prostor pro vaše vlastní nápady a jejich realizaci. Dobrý školitel doktorandy inspiruje a zároveň je vybízí ke kritickému myšlení.
- V experimentálních oborech jsou doktorandi rukama a v ideálním případě i druhou hlavou svého školitele. Pomáhají mu nejen realizovat jeho myšlenky a projekty, ale dále je kreativně rozvíjet, k čemuž by právě doktorandi měli mít dostatečný prostor.
- Školitel by měl doktorandy motivovat do psaní a učit je, jak psát kvalitní publikace. Dobrou praxí je, pokud první publikaci školitel napíše s doktorandem společně, než se osamostatní a napíše samostatnou či prvoautorskou publikaci.
- Pokud svoji práci odvádíte dobře, měl by vás školitel brát s sebou na konference a představovat vás svým zahraničním kolegům či partnerům z průmyslu a otevírat vám tím dveře ke stážíům během doktorátu nebo pracovním příležitostem po něm.
- Na kvalitu školitele poukazuje i úspěšnost jeho bývalých doktorandů. Zkuste si zjistit, co a kde dnes dělají.
- Nedílnou součástí je i výchova ke správné etice vědecké práce. Je dobré, když školitel se svými doktorandy diskutuje etické aspekty své i jejich práce.

Na závěr je třeba říci, že nelze očekávat, že najdete pracoviště a školitele, kteří budou splňovat všechna kritéria, která jsme zde představili jako žádoucí. Také ne pro každého jsou jednotlivá kritéria stejně důležitá. Klíčové však je, aby vám výsledný obrázek, který o potenciální školící instituci a školiteli získáte, říkal, že když se do toho s vervou pustíte, budete mít příležitost udělat skvělý doktorát!

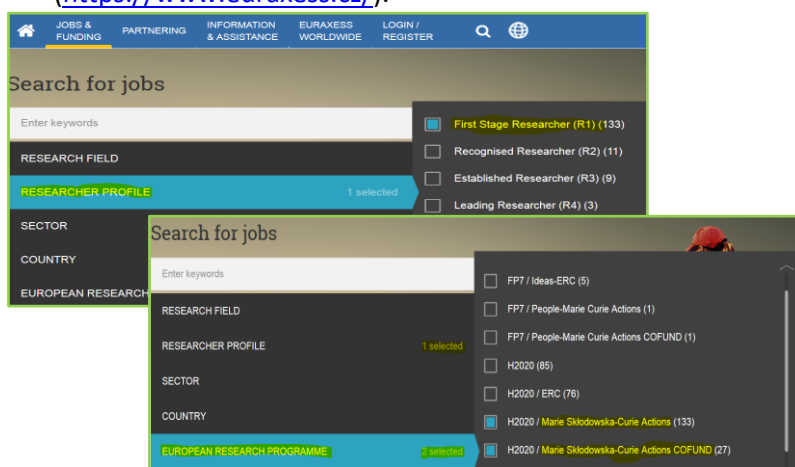
ZA DOKTORÁTEM DO ZAHRANIČÍ?

Pokud vás zajímá téma, které v ČR prozatím nikde nikdo nerozvíjí, případně chcete zkusit zahraniční pracoviště, které má v rozvíjení nějakého tématu/přístupu/metody dlouhou tradici, nebo toužíte spolupracovat s konkrétním zahraničním vědcem, určitě nezapomeňte zvážit možnost vyjet za doktorátem do zahraničí. V takovém případě samozřejmě také platí, že je dobré si zjistit všechno výše řečené. Pro vaše informovanější rozhodování doplňujeme pár tipů.

- Je dobré vědět, jaký mají doktorandi v dané zemi a instituci **status** – zda jsou studenti, zaměstnanci, nebo zda jsou tam doktoráty kombinované – jako např. v Británii, kde je první rok obdobou našeho magistra, takže obnáší především odchození kurzů, a až následně se začnou doktorandi plně věnovat výzkumu. S tím se také pojí, zda a za jakou část doktorátu si doktorandi platí a za jakou následně dostávají sami plat či stipendium. Tam, kde si část doktorátu hradí doktorand, existují většinou různé možnosti získání stipendia, které vám školné pokryje. Tam, kde jsou doktorandi vnímáni čistě jako zaměstnanci, mívají za povinnost „jen“ dizertační výzkum.
- V některých zemích (UK, USA) není potřeba pro nástup na doktorát magisterský titul. Student s titulem BSc nebo MSc zpravidla nastoupí na pozici „pre-doc“. Tato pozice se

spojuje s odpovídajícím platem a pracovní smlouvou na dobu určitou), která trvá několik měsíců (3-9). Během ní se vyhodnotí, zda je pro pracoviště přínosem a zda i jemu dané pracoviště vyhovuje. Pak nastupuje na pozici "PhD student".

- Existuje i možnost doktorátu pod dvojím vedením se dvěma školiteli, kdy jeden je v ČR a druhý v zahraničí. Např. Cotutelle umožňuje být zapsán paralelně v doktorském programu v ČR a ve Francii.
- Evropské programy Akce „Marie Skłodowska-Curie“ (MSCA, <https://www.h2020.cz/cs/vynikajici-veda/akce-marie-curie-sklodowske/informace>) nabízí v rámci Inovativní školící sítě (Innovative Training Networks - ITN) zapojení do mezinárodních studijních programů, včetně průmyslových doktorátů. Doktorandi mají v těchto programech status „early-career researcher“, neboli začínající vědecký pracovník. Nabídku výzev do těchto programů je možné nalézt na stránkách EURAXESS (<https://www.euraxess.cz/>).

https://euraxess.ec.europa.eu/jobs/search/field_is_eu_founded/h2020-marie-sk%C5%82odowska-curie-actions-867/field_research_profile/first-stage-researcher-r1-446

- Silnou motivací, proč jít na doktorát do zahraničí, může být skutečnost, že ve většině zemí na západ a na sever od nás příjem doktorandů stačí na pokrytí jejich životních nákladů. To je velmi důležité. Jakmile může být doktorát „full-time job“, má doktorand možnost soustředit se jen na doktorát, což zvyšuje šanci, že jej zvládne dokončit do 3-4 let. V některých zemích je možné si z doktorandského příjmu i ušetřit.
- Zároveň platí, že na těch institucích, kde jsou podmínky finančně nejštedřejší, bývá i největší důraz na velké pracovní nasazení a nejvyšší nároky na kvalitu práce doktoranda. Proto také bývá náročné se tam na doktorát dostat – nároky jsou vysoké stejně jako poptávka doktorandů. Běžně musíte projít výběrovým řízením jako do práce. Řízení bývá často dvoukolové. V prvním kole zašlete motivační dopis a CV, užší výběr uchazečů pak přijede na osobní pohovor, kde vysvětlí svou vizi uchopení dizertačního projektu. Mít doktoranda je totiž „drahý špás“ a většinou na něj instituce musí sehnat peníze z grantu. Proto si také školitel chce vybrat dobře. Běžnou praxí je mezinárodní inzercce doktorandských pozic na serverech k tomu určených (např.: <https://euraxess.ec.europa.eu>, <https://www.mendeley.com/careers/>, <https://academicpositions.eu>, <https://www.globalacademyjobs.com>, <http://indeed.com>) a informace o vyhlášené otevřené pozici na webových stránkách instituce. Takovéto konkurzy bývají náročné. Nicméně, obrovská výhoda je pak pro doktoranda pocit exklu-

zivity a hodnoty pro školitele a instituci. Výsledkem je obecně vyšší motivovanost doktorandů a větší angažovanost školitelů. Takže rozhodně doporučujeme to zkusit!

Pro další informace o fungování doktorátů v jednotlivých evropských zemích je možné se podívat na web EURODOCu (<http://eurodoc.net/doctoral-training-wg/doctorates-across-europe>).

Zde přehled na koho se s čím obracet:

Na evropské úrovni hájí práva doktorandů a prosazuje jejich lepší podmínky EURODOC jakožto organizace sdružující národní asociace/organizace zastupující doktorandy a/nebo posdoktorandy v dané zemi. Českou republiku zastupuje SK RVŠ a současnou víceprezidentkou je Eva Hnátková z UTB ve Zlíně (ehnatkov@utb.cz). Více informací zde <http://eurodoc.net/>.

Na národní úrovni doktorandy zastupují

- **Studentská komora Rady vysokých škol** (resp. její Komise pro doktorské studium) složená ze zástupců studentské části akademických senátů jednotlivých vysokých škol. SK RVŠ je proto partnerem MŠMT pro projednávání témat souvisejících s nastavením doktorského studia v ČR. Více informací zde <http://www.skrvs.cz/>.
V případě potřeby řešit formální náležitosti doktorského vzdělávání v ČR se obračejte na předsedkyni Komise pro doktorské studium Ivetu Koprivovou na iveta.koprivova@skrvs.cz.
- **Česká asociace doktorandek a doktorandů**, zapsaný spolek sdružující doktorandy na dobrovolné bázi. Cílem ČAD je zlepšovat kvalitu a podmínky doktorského vzdělávání v ČR a pomáhat jednotlivým doktorandům řešit problémy spojené s jejich studiem. Členství je bezplatné a otevřené pro všechny doktorandy zapsané na českých VŠ. Registrovat se můžete zde <http://doktorandivcr.cz/clenstvi>
V případě potřeby řešit vaše individuální problémy spojené s doktorátem, se na nás neváhejte obrátit na info@doktorandivcr.cz.
- **Na úrovni jednotlivých škol doktorandy, stejně jako ostatní studenty, zastupuje studentský senát.** V případě potřeby řešit otázky týkající se vašeho studia či nastavení doktorského programu, v němž jste zapsáni, kontaktuje někoho z vašich studentských senátorů.